

Graven in het verleden – een tuberculoseverhaal van twee broers en een zus die samen opgenomen werden in het preventorium in Pulderbos

We nemen je mee terug in de tijd, naar het jaar 1960. Het is september en Hilde, Marc en Paul, een zus en twee broers, beginnen zoals al hun kameraadjes aan het nieuwe schooljaar. Maar wat ze op die eerste schooldag niet weten, is dat ze al gauw weer afscheid zullen moeten nemen van hun schoolvriendjes om een half jaar in het preventorium in Pulderbos te verblijven, weg van hun familie en vertrouwde omgeving. Het wordt een periode die ieders leven voor een stukje heeft bepaald. Zoekend naar verre jeugdherinneringen vertellen Hilde (65), Marc (64) en Paul (62) het verhaal over hun verblijf in het preventorium in Pulderbos, toen ze daar als kind preventief werden opgenomen voor tuberculose.

Marc, Paul en Hilde De Malsche

Plots naar het preventorium

Hilde was net 7 jaar geworden, Marc, die zijn eerste stappen zette in het lager onderwijs, was 5 jaar, en Paul, nog een kleuter op dat moment, was 4 jaar. Het zijn nog heel jonge kinderen die niet goed begrijpen wat hen overkomt wanneer ze plots in september naar het preventorium verhuizen en daar tot Pasen verblijven. “We waren nog zo klein”, vertelt Hilde. “We wisten niet wat ons te wachten stond en hoelang we daar moesten blijven.” De herinneringen komen langzaam terug en we ontdekken een tuberculoseverhaal, beleefd door de ogen van drie kinderen.

Vader met tuberculose

De vader van Hilde, Marc en Paul kreeg de ziekte tuberculose, waardoor het gezin De Malsche een lange tijd opgesplitst was. “We zijn eerst bij onze grootouders moeten gaan wonen voor we naar het preventorium gingen, omdat onze vader in het ziekenhuis was opgenomen voor tuberculose”, legt Hilde uit. “Onze moeder was zwanger en moest de zaak van onze ouders helemaal alleen zien te regelen. Toen onze vader terug naar huis mocht, gingen wij naar het preventorium. Wij mochten hem niet bezoeken in het ziekenhuis, hij lag op de eerste verdieping, geloof ik. Onze moeder mocht wel naar binnengaan. Ik herinner me nog dat wij in de auto zaten en naar onze vader zwaaiden door het raam. Wij mochten nooit in dat gebouw.” Wat er in die periode precies aan de hand was, begrepen ze als kind niet, vertelt Hilde. “Wij wisten niet wat tuberculose was. We wisten alleen dat het besmettelijk was en dat we geen contact mochten hebben met onze vader.”

Flipperkast

Een beeld dat op Pauls netvlies gebrand staat, is het eerste bezoek van hun ouders in het preventorium. “Als kind ziet alles er groter uit dan in het echt”, benadrukt Paul. “Ik zat bij de kleuters en was afgezonderd van mijn grotere broer en zus. Er waren twee afzonderlijke speelplaatsen, een voor de kleuters en een grotere voor de kinderen van het lager onderwijs. Ik herinner me nog de eerste keer dat mijn ouders op bezoek kwamen. Bij de kleuters hadden we een overdekte binnenspeelplaats in een halve cirkel. Toen ik mijn ouders zag toekomen in de gang, ben ik naar hen gestormd via trapjes in de overdekte speelplaats. In de korte tijd die ik daar tot dan al had doorgebracht - ik denk een week - had ik al mijn nagels al afgebeten.” De ouders van Marc, Paul en Hilde wilden hun kinderen graag opbeuren. Daarom namen ze een kleine verrassing mee tijdens hun eerste bezoek, vertelt Paul. “Ik weet nog goed dat mijn ouders toen ook een cadeautje voor mij bij hadden en dat was zo’n speelgoedflipperkast in plastic. Ik was daar heel blij mee.”

De twee broers en de zus zagen elkaar zeer weinig. De speelplaats van de kleuters werd met een ijzerdraad gescheiden van die van de kinderen uit het lager onderwijs. Marc heeft daar nog een heldere herinnering aan. “Ik herinner me dat Paul met zijn handen tegen die ijzerdraad stond en naar ons keek.” Hilde kreeg wel soms de kans om haar jongste broer te zien. “Ik was de oudste en onze ouders stuurden heel mooie postkaartjes: gekleurde kaartjes met ribbeltjes aan de kanten met heel lieve tekstjes op. Soms mocht ik dan naar Paul omdat er een kaartje was aangekomen en dan ging ik dat afgeven bij de kleuters.”

Opgesloten in de auto

Een anekdote die ze zich alle drie herinneren is het moment waarop Marc zichzelf probeert op te sluiten in de auto wanneer ze terug worden afgezet na een dagje buiten het preventorium met hun ouders. “Dat was tussen Kerst en Nieuwjaar”, vertelt Marc. “Dat was een auto met ‘tsjoepkes’ om de deur langs de binnenkant van de auto op slot te doen en ik duwde altijd de ‘tsjoepkes’ naar beneden. Mijn ouders probeerden altijd met de sleutel de deur weer open te doen langs de buitenkant van de auto. Ik denk dat het een half uur geduurd heeft vooraleer ze me eruit kregen.” Maar of hij nu wilde of niet, Marc moest en zou weer naar het preventorium terugkeren. “Toen hebben twee verpleegkundigen me vastgepakt en uit de auto gesleurd, elk aan een arm.”

Voor zover Hilde het zich kan herinneren, gebeurde het maar twee keer dat ze het preventorium even mochten verlaten. “Onze ouders kwamen ons bezoeken, ongeveer 1 keer per maand, en hadden dan altijd iets mee. Voor zover ik weet mochten zij ons wel komen bezoeken, maar mochten wij niet mee met hen. Volgens ons zijn wij maar twee keer buiten geweest in het half jaar dat we in het preventorium verbleven. Eerst die ene keer toen Marc niet meer naar binnen wilde, en de andere keer was toen onze grootouders 50 jaar getrouwd waren en er een feest was. Daar mochten we dan uitzonderlijk naartoe. We mochten toen een dag ongeveer naar buiten, misschien twee dagen.” Hilde haalt een foto tevoorschijn die gemaakt werd tijdens deze viering. “Ik draag daar mijn eerste communiekleed, ik zat toen in het tweede studiejaar. En mijn moeder had er voor de gelegenheid een rood lint aan gehangen. Onze kleinere zus staat er ook op, ze is geboren toen mijn vader in het ziekenhuis lag voor zijn tuberculosebehandeling.”

Gezinsfoto familie De Malsche, met vooraan Hilde, Paul en Marc, tijdens de periode in het preventorium

De goede lucht

Paul wijst naar een foto die aan de muur hangt in het centrum van de VRGT in Antwerpen, waar het interview plaatsvindt. Op de foto staan kinderen die in openlucht op een bedje liggen met een deken over zich heen. “Die foto doet me wel wat denken aan ons verblijf in het preventorium. Ik denk dat wij ook op die manier soms buiten lagen voor de goede lucht.” Pulderbos is een rustige en groene omgeving, omringd door bossen, en daarom ook de ideale omgeving om gezonde lucht in te ademen en te voorkomen dat tuberculose kan uitbreken. Een preventorium is bedoeld voor mensen die geen actieve tuberculose hebben en die daar uit voorzorg goede lucht kunnen opsnuiven. Van die groene ligging werd dan ook gretig gebruik gemaakt en daar heeft Hilde fijne herinneringen aan overgehouden. “Dat is wel een van de leukere herinneringen die ik heb. We moesten vaak buiten liggen met een deken over ons heen. Die plek was naar het zuiden gericht en daar moesten wij dan liggen na het middageten. En we gingen ook heel veel gaan wandelen in de bossen.”

Sinterklaas in een helikopter

Hilde vertelt dat er voor de kinderen ontspanningsmomenten werden voorzien in het preventorium. “Er was een grote ontspanningsruimte en daar stond op een verhoogje een klein televisietoestel. We mochten dan op zaterdag of zondag soms naar een film kijken.”

Aangezien Marc in de ziekenzaal lag, kon hij de ontspanningsactiviteiten niet bijwonen. Hij vermoedt dat tuberculose bij hem wel was doorgebroken, maar zeker is hij niet. Als kind was het moeilijk om te begrijpen wat er precies allemaal gebeurde en waarom. “Ik heb, denk ik, maar een week les kunnen volgen. Daarna ben ik in de ziekenzaal van het preventorium opgenomen. Ik denk dat er maximum 20 kinderen in de ziekenzaal lagen.” Hij herinnert zich de kordate aanpak van de verpleegsters. “Op een gegeven moment kwam Sinterklaas naar het preventorium en we hadden vernomen dat hij zou toekomen met de helikopter. Op een bepaald moment hoorden we die helikopter. Het ene kind na het andere stond recht om door het venster te kunnen kijken. Maar ik heb de helikopter niet kunnen zien, want we werden meteen vastgepakt en weer platgelegd in ons bed om te rusten.”

Terug naar school

Voor Hilde was het dagelijkse leven niet volledig onderbroken, aangezien ze in het preventorium gewoon les volgde. “Ik zie mij nog zitten in de klas en ik zie de bordjes hangen, onder meer met het woord ‘roos’ op, om te leren lezen.” De lessen in het preventorium maakten het dan ook voor haar makkelijker om terug te keren naar haar vroegere school. “Ik ging gewoon terug naar mijn vroegere school en naar mijn vriendjes en vriendinnetjes van de school, maar voor Marc was het allemaal nieuw.”

Marc keerde na Pasen terug naar een school die hij nog niet goed kende. “Toen ik terug naar school ging na het preventorium, was mijn moeder meegekomen en had tegen de leraar gezegd: ‘Je moet op hem letten, want hij kent het hier nog niet zo goed’. En die eerste voormiddag heeft de leraar me gewoon genegeerd. Ik ben toen te voet naar huis gestapt. Mijn moeder is dan ’s middags terug naar school gegaan met mij.” Marc benadrukt de achterstand die hij had opgelopen door zo lang afwezig te zijn. “Na Pasen ging ik terug naar school. Je komt daar dan toe als een vreemde. Iedereen had al kameraadjes en je werd aan je lot overgelaten.” Het gevolg van de lange onderbreking op vlak van onderwijs was voor Marc dan ook groot. “Op het einde van het schooljaar was ik geslaagd met 54%. Maar toen hebben de leraren toch beslist dat ik het eerste leerjaar opnieuw moest afleggen.” Voor Hilde verliep het een stuk makkelijker op school. “Ik heb tijdens het preventorium wel les gekregen en ik ben dan ook naar het derde leerjaar mogen overgaan.”

Krammekes

“Vroeger kregen we ‘krammekes’ op school”, vertelt Marc. De zogenoemde ‘krammekes’ zijn de cutiproef, een test waarbij men destijds door krasjes op de huid tuberculose vroegtijdig kon opsporen. Deze test herinneren Marc, Hilde en Paul zich nog levendig. Ze mochten alle drie geen cutiproef ondergaan na hun opname in het preventorium, aangezien het resultaat van die test bij hen niet betrouwbaar zou zijn en voor lastige bijwerkingen zou kunnen zorgen. Wel kregen ze röntgenfoto’s om tuberculose op te sporen. Paul legt uit dat het voor hen moeilijk was om te begrijpen waarom ze de cutiproef niet mochten krijgen. “Ik moest iedere keer melden dat ik dat niet mocht krijgen en op den duur wisten de leerkrachten dat wel, denk ik. Wij waren dan altijd die uitzondering in de klas. Je bent dan ook jong en ik kende daar op medisch vlak niets van.” Paul benadrukt het onaangename gevoel van ‘de uitzondering zijn’. “Als kind wil je zoals de anderen zijn. Je bent met 25 kinderen in de klas en er is dan één iemand die dat niet mag krijgen. Je bent zelf dan nog zo klein, je moet dat dan uitleggen en je weet zelf eigenlijk maar half waarom. Je voelt je een uitzondering en dat voelt dan niet comfortabel aan.”

De verantwoordelijkheid was groot, vertelt Hilde. “Als je er goed over nadenkt, vind ik dat de persoon die de test komt afnemen eigenlijk al op voorhand moet weten bij welke kinderen het wel en niet mag. Als kind in het tweede leerjaar moest ik zelf zeggen: ‘Bij mij moet je dat niet doen’.” Naast deze grote verantwoordelijkheid werden ze ook geconfronteerd met het ongeloof van de leraren, vertelt Marc. “Destijds geloofden ze ons niet, ze pakten je gewoon vast en brachten die test toch aan.”

Getekend, maar ook gesterkt

Marc ondervindt nog steeds fysieke gevolgen na de opname in het preventorium. “Tot anderhalf jaar geleden had ik 70 tot 80% longinhoud van een volwassene, nu is dat ongeveer 50 à 55%. Ik heb longproblemen en dat is waarschijnlijk het gevolg van tuberculose. Ik heb dat heel mijn leven gehad.”

Het verblijf in het preventorium heeft voor Paul op sociaal vlak een invloed gehad. “Ik heb vooral het beeld dat ik daar op mijn eentje op die speelplaats zit met die flipperkast in een hoekje.” En het is net die herinnering die Paul in verband brengt met zijn latere leven. “Ik denk wel dat die periode invloed heeft gehad op de rest van mijn leven. De manier waarop ik denk en hoe ik ben. Ik heb momenten in mijn leven - en ik zal dat niet snel zeggen - dat ik nogal geïsoleerd leef. Soms ben ik gewoon graag op mezelf.” Ook Hilde ondervindt een verandering in haar leven.

Zij ervaart een gevoel van zelfredzaamheid dat voortvloeit uit de opname in het preventorium. “Ik heb het gevoel gekregen dat ik voor mezelf moet kunnen zorgen.”

Ondanks de minder leuke herinneringen aan het preventorium, beseffen Hilde, Marc en Paul vandaag heel goed dat hun opname noodzakelijk was voor hun gezondheid en dat deze periode hen ook voor een groot stuk heeft gesterkt. Hilde benadrukt het positieve effect van hun verblijf in Pulderbos. “Wat onze moeder altijd zei - en dat heb ik steeds onthouden - is dat het preventorium ons wel deugd gedaan heeft voor onze gezondheid. Ze heeft dikwijls gezegd dat we in de winter niet ziek of verkouden werden. Dat ervaar ik echt wel als positief.”